Prof dr FJ van Zyl as mens, kerkman en godsdiensfilosoof

PJ van der Merwe
Universiteit van Pretoria

Abstract
Prof Dr FJ van Zyl as person, church personality and philosopher of religion

Professor Francois Jacobus van Zyl (1913-05-06 -) served as Head of the Department of Science of Religion and Missiology, Faculty of Theology (Section: Nederduitsch Hervormde Kerk), University of Pretoria, during the period 1960-1978. This article (written by a former student of his and present Head of the same Department) contains a short biography, a discussion of his views on Theology, Science of Religion and Philosophy of Religion, and a bibliography. He is portrayed as a theologian with Barthian convictions, while been influenced by Emil Brunner and to a lesser extent by Hendrik Kraemer also. His primary audience was the Nederduitsch Hervormde Kerk and his theological activities (especially in the period 1960-1983) must be seen in relation to his influential role in same church.

1. VOORAF

Wanneer 'n oorsig geskryf moet word van die lewe en sienswyses van iemand wat vir meer as twintig jaar, eers as leermeester, later as vriend, kollega en voorganger, aan jou bekend is, duik verskeie metodologiese probleme op.

Die eerste is sekerlik dié van objektiwiteit en ewewigtigheid. Dit is moeilik om aan heldeverering te ontkom. 'n Mens het ook probleme om te onderskei tussen eie denke en standpunte wat in so 'n hoë mate deur en in gesprek met hom gevorm is, en syne.

Verder is bronne en bronverwysings 'n probleem. 'n Groot deel van die wete wat 'n mens in jou omdra, gaan terug op lewende kommunikasie êrens in die ver-

lede. Dit sou sekerlik verkeerd wees om sulke wetes te weerhou bloot omdat dit nie aan 'n bronverwysing gekoppel kan word nie. Aan die ander kant moet steeds met probleem een hierbo genoem, rekening gehou word.

Dit hou ook verband met die probleem van saaklike verwysing. Vanweë oorbekendheid word die verwysingsraamwerk van baie stellings en gegewens te maklik as vanselfsprekend aanvaar.

Die vernaamste probleem is egter die van relevansie en beklemtoning. Elkeen skryf vanuit sy eie leef- en ervaringswêreld, lê sy eie verbande en plaas aksente soos hy dit die beste ag. Terwyl die billike interpretasie van elke tyd sy eie wettigheid het, is die 'geskiedenis' waaroor in hierdie geval geskryf word, in die hart van prof Van Zyl (en sy mense) nog lewende werklikheid. So lank hierdie 'werklikheid' bestaan, is dit die vernaamste norm waaraan elke derglike poging gemeet en waarskynlik ontoereikend bevind sal word.

Niks meer as die haalbare kan dus nagestreef word nie. In hierdie geval is dit dat prof Van Zyl en almal wat hom op dié bepaalde vlak goed geken het, die onderhawige portretstudie as 'n eerlike en billike poging sal erken.

2. BIOGRAFIESE OORSIG

Francois Jacobus van Zyl is op 6 Mei 1913 gebore op die plaas Wonderfontein (langs die Groot-Maricorivier) waar hy ook opgroei. Sy ouers was Francois Jacobus en Maria Magdalena Elisabeth (gebore Nortje) van Zyl. Hy is 'n agterkleinseun van die bekende ouderling Vaal Frans Jacobus Joubert wat so 'n belangrike rol in die Kerk en gemeenskap in Wes-Transvaal gespeel het. Daar sy vader in die huis van ouderling Joubert opgegroei het (grootvader Van Zyl, skoonseun van ouderling Joubert, is op redelike jong leeftyd oorlede), het baie herinneringe aan daardie vroeë tydperk in die ouerhuis van prof Van Zyl geleef.

In die Depressiejare kom hy na die Universiteit van Pretoria om teologie te bestudeer. Vanweë die moeilike ekonomiese omstandighede is hy verplig om studieskulde aan te gaan waaraan hy agterna nog lank sou afbetaal. In 1938 studeer hy af as enigste finalejaarstudent van die Nederduitsch Hervormde Kerk in daardie jaar. Hy is 'n oud-inwoner van Kollege-huis.

Hy word op 28 Mei 1939 in die kerkgebou van Cottesloe as predikant en medeleraar van ds JJ Prinsloo (G-sn) in die gemeente Johannesburg georden en op 22 Desember 1939 in dieselfde kerkgebou met Neelsie Steyn in die huwelik bevestig. Die gemeente het in daardie jare ver oor 'n 2000 belydende lidmate gehad en het die hele sentrale Witwatersrand ingesluit. Hier arbei hy tot 1941.

Hy neem voorts 'n beroep aan na Standerton. Ten spyte van die oorlogsomstandighede het hulle dit as goeie jare ervaar en die egpaar leef hulle uit in die gemeente en die gemeenskap. Teen die einde van dié periode dien hy ook as burgemeester van Standerton.

In 1948 verhuis die gesin na Lydenburg waar ds Van Zyl min of meer 'n jaar arbei, voordat hy weer 'n beroep aanvaar, dié keer na Springs (1949). Hier begin hy met sy doktorale studie en handel die grootste deel daarvan af, voordat hy in 1957 'n beroep na die gemeente Wonderboompoort, Pretoria, aanvaar.

Wonderboompoort was die laaste gemeente wat hy as 'ds Van Zyl' sou bearbei. Sy doktorale studie kom hier tot voltooiing. Hy promoveer in 1959 in die Godsdiensfilosofie onder leiding van prof HP Wolmarans (iemand vir wie hy enduit die hoogste waardering gehad het).

Hy aanvaar in 1960 die benoeming as hoof van en hoogleraar in die Departement Godsdiens- en Sendingwetenskap (Afd A) in die plek van sy mentor, prof Wolmarans, wat in 1959 aftree-ouderdom bereik het.

Prof FJ van Zyl arbei met vrug gedurende sy ampstydperk van negentien jaar as hoogleraar aan Universiteit van Pretoria. Nagenoeg 214 teologiese studente ontvang hulle opleiding in die vak Godsdiens- en Sendingwetenskap en deel van hulle predikantsvorming van hom. Dit sluit die grootste deel van die huidige senior predikantekorps in die Kerk in. Hy tree ook as promotor op vir die volgende doktorale kandidate: PG Geertsema, HG van der Westhuizen, DJC van Wyk, CJ Viljoen, MW Pretorius, PJ van der Merwe en PB Boshoff.

In dié tyd vestig hy 'n reputasie van 'n heldere, nugtere en verbeeldingryke denker. Sy deurdagtheid kom vir baie mense voor as dié van 'n filosoof, maar filosoof wou hy nie wees nie. Deurdagte gelowige, teoloog en kerkman wel.

Prof van Zyl is 'n lojale lidmaat en ampsdraer van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Sy liefde en trou teenoor die Kerk sou nooit deur enige iemand in twyfel getrek kan word nie. Tog is hy nie 'n kerkis nie. Hy gaan eenvoudig sulke kleingeestigheid te bowe.

Prof van Zyl was en is steeds iemand met 'n besondere statuur in die Kerk. Reeds in 1940 word hy deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering versoek om die gemeentes in Suidwes-Afrika te besoek. Verskeie opdragte volg hierna. Gedurende sy tyd as hoogleraar moet hy verskeie studiestukke vir die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, asook vir etlike rade, voorberei. Hy openbaar vroeg al 'n belangstelling vir die sending en speel jare lank 'n prominente rol in die sinodale raad wat vandag bekend staan as die Sendingraad. Aanvanklik (vanaf 1948) dien hy as sekretaris en later as gewone lid. So dien hy ook op verskeie ander rade. Hy dien vir amper vier dekades op die redaksie van *Die Hervormer* en neem selfs, na

die aftrede van dr Joh Dreyer, vir 'n tyd lank as redakteur waar. Die Kerk se vertroue in sy bekwaamheid word geïllustreer deur sy verkiesing as ondervoorsitter van die Algemene Kerkvergadering in 1973.

Sy betrokkenheid by sinodale rade en kommissies oor die jare heen strek min of meer oor dieselfde periode waarin die Nederduitsch Hervormde Kerk sy organisatoriese en institutêre beslag kry. Prof van Zyl het die Kerk letterlik sien groei vanaf moeilike Depressiejare deur jare van eksplosiewe uitbreiding tot vandag se gekonsolideerde situasie. Hy het 'n belangrike aandeel gehad in die formulering van prinsipes en praktyk. Hy het egter geen illusie oor sogenaamde 'oorwinings' of 'suksesverhale' nie (vgl hiervoor Van Zyl 1942b). Selfgenoegsaamheid is totaal onvanpas in die werk van die kerk.

Hy bereik die aftree-ouderdom in 1978 en aan die einde van daardie jaar tree hy uit. Dit was nog nie die einde van sy aktiewe loopbaan in die Kerk nie. Hy gaan voort om op die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering (as ondervoorsitter) en op verskillende sinodale rade te dien (tot 1982). Hy aanvaar ook 'n beroep na die gemeente Potchefstroom-Noord.

Prof en mev Frans van Zyl dien met ywer en genoë in dié gemeente tot 1983. In dié jaar bereik hy die verpligte aftree-ouderdom vir predikante (op daardie stadium sewentig jaar). Met aanvaarding van emeritaat verhuis die egpaar terug na Pretoria.

Hierna word hulle swaar getref deur persoonlike terugslae, waaronder die tragiese afsterwe van hulle skoonseun, ds Adam Willemse van Lydenburg, na 'n lang en uitmergelende siekbed. Prof van Zyl doen boonop 'n geperforeerde appendiks op en word ernstig siek. Tog oorkom die egpaar die teenslae een na die ander en wel op so 'n wyse dat hulle vriende en familie self bemoedig word deur die innerlike krag en geloofsaanvaarding wat van prof en mevrou Van Zyl uitgaan.

In 1985 tree prof Van Zyl nog weer as eksterne dosent op in sy ou Departement tydens die langverlof van sy plaasvervanger.

Die egpaar is gelukkig om steeds die gawe van goeie gesondheid te geniet. Hulle is albei bedrywig en die tog na die familieplaas op Groot-Marico waar prof Van Zyl 'n deeltydse boerdery aan die gang het, word gereeld aangepak. Daarbenewens werk hy sedert sy terugkeer na Pretoria as pastorale hulp in die gemeente Weltevreden, Randburg.

Hulle vernaamste vreugde is hulle kinders en kleinkinders. Die egpaar het oor al die jare heen 'n hegte band met hulle vier dogters en hulle gesinne gehad. Die huis van oupa en ouma bly 'n vername oriëntasiepunt vir al hulle kleinkinders.

3. AS TEOLOOG EN GODSDIENSFILOSOOF

Prof FJ van Zyl se leeropdrag was die Godsdiens- en Sendingwetenskap. Hy was maar die tweede hoogleraar in die geskiedenis van dié besondere Departement en het dus voldoende geleentheid gehad om die grondslae daarvoor te help lê.

Soos met alle bekleërs van tweesitplek-leerstoele gaan, moes een vak voorkeur in sy wetenskapsbeoefening kry. Prof van Zyl se persoonlike voorkeur het klaarblyklik op Godsdienswetenskap, en meer spesifiek Godsdiensfilosofie, geval. Dit was in ooreenstemming met die tradisie wat hy geërf het, maar ook met sy persoonlike belangstelling.

Dit is belangrik om te begryp dat prof Van Zyl hierdie vakgebied vanuit 'n sistematies-teologiese hoek binnegekom en oor jare heen benader het. Soos sy voorganger, prof HP Wolmarans, het hy 'n grondige kennis van die Dogmatiek. Die werke van Karl Barth ken hy goed, trouens die stelling kan gemaak word dat prof Van Zyl een van die eerstes in die Nederduitsch Hervormde Kerk was om intensief van Barth se teologie kennis te neem. Vroeg in die veertigerjare kry hy opdrag van die Predikantevergadering om die Skrifbeskouing van Barth te bestudeer. Dit loop uit op voordragte, artikels in *Die Hervormer* (1944-1945) en die *Hervormde Teologiese Studies* (1944, 1/3) en 'n boekie getiteld *Die Boek van alle boeke: Ons Bybel* (1948).

Prof van Zyl het verder 'n besondere aanvoeling vir die teologie van Emil Brunner. (Prof HP Wolmarans was ook goed op hoogte met Brunner se teologie.) In sy waardering vir Godsdienswetenskap en meer spesifiek Godsdiensfilosofie het hy nader aan Brunner gestaan as aan Barth. Hy het hom daarin ook laat beïnvloed deur die vroeë Kraemer.

Oor die bestaansreg van Godsdienswetenskap in die Fakulteit Teologie beroep prof Van Zyl hom onder andere op Hendrik Kraemer: So lank daar nie-Christelike godsdienste in die wêreld bestaan, impliseer hulle 'n uitdaging aan die bestaansreg, selfverstaan en waarheidsbesef van die kerk. Die kerk en teologie kan sulke godsdienste nie ignoreer nie, want dan loop hy gevaar om sy apostoliese inslag te verloën en, erger nog, wêreldvreemd te word. Dit sluit in die eerste plek die noodsaak in om te weet wat godsdiens en die verskillende godsdienste inhou en daarom moet Godsdienswetenskap deel van die teologiese kurrikulum bly (Van Zyl 1973:144).

Hy het die metodiese beginsel van onpartydigheid en wetenskaplike eerlikheid in godsdienswetenskap verdedig, maar het sterk daaroor gevoel dat die vak in die Fakulteit Teologie sy aandeel moes neem in die nastrewe van teologie se evangeliese bedoeling en oogmerk. Net soos Kerkgeskiedenis sou Godsdienswetenskap belangrike metodologiese ooreenkomste met sy geesteswetenskaplike kollega kon

vertoon, maar onmiskenbare teologiese momente sou ook daarin na vore kom. Anders as Kraemer het hy egter nie gemeen dat teologie sy eie 'teologiese godsdienswetenskap' moes opbou nie (Van Zyl 1973:155). Die eksplisiet teologiese aspek kom in Godsdiensfilosofie na vore.

Die plasing van Godsdiensfilosofie in Godsdienswetenskap lyk vandag na 'n logiese keuse, maar vroeër was dit, in die lig van die ensiklopediese indelings wat elders in die teologiese wêreld gevolg is, nie so vanselfsprekend nie. So was dit meer gebruiklik om dit as 'n onderafdeling van Dogmatiek te hanteer, dikwels as 'n opvolger van die ou *theologia naturalis* of as 'n wisselvorm van Apologetiek. Dit is moontlik dat die plasing daarvan in die Departement Godsdiens- en Sendingwetenskap meer te doen gehad het met die persoonlike bekwaamhede van prof Wolmarans en die doseersituasie wat in die beginjare van die Fakulteit gegeld het, as met metodologiese en ensiklopediese oorwegings. Dit is nogtans die situasie wat prof van Zyl aantref, wanneer hy die leerstoel oorneem. Oor die jare het dit geblyk 'n gelukkige opset te wees en vandag des te meer so wanneer gangbare metodologiese en ensiklopediese debatte in aanmerking geneem word.

Prof van Zyl sien Godsdienswetenskap en Godsdiensfilosofie as aparte dissiplines (Van Zyl 1973). Dit hou waarskynlik daarmee verband dat hy in sy denke oor Godsdiensfilosofie hoofsaaklik met skrywers uit die Sistematiese Teologie gestoei het. Hy het egter mettertyd al meer tot die oortuiging gekom dat die twee dissiplines in die Fakulteit Teologie in noue verband met mekaar beoefen moet word en dat Godsdiensfilosofie, beoefen as teologie, die brug tussen Godsdienswetenskap en Sendingwetenskap is (Van Zyl 1973:143).

Baie hang natuurlik af van wat onder 'godsdiensfilosofie' verstaan word. Prof van Zyl het hom van die staanspoor af daarop toegelê om die taak van Godsdiensfilosofie uit te spel. 'n Godsdiensfilosofie wat niks anders is as 'n spekulatiewe natuurlike teologie nie, het hy resoluut afgewys. Hy sien in dat daar bestaansreg is vir 'n soort fundamentele godsdienswetenskap, wat hy 'fenomenologie van die godsdiens' noem, maar meen dat dit dan nie teologie kan wees nie (Van Zyl 1973:150). Op 'n stadium het hy die moontlikheid oorweeg dat so iets as 'n fundamentele godsdienswetenskap in die abstrakte laag van Godsdiensfenomenologie gehuisves kan word, maar sover skrywer se kennis strek, het hy dit nie verder uitgewerk nie.

Hy erken ook die bestaansreg van 'n 'filosofiese godsdiensfilosofie' en tipeer die pogings van Paul Tillich as sodanig. Uiteraard is dit ook nie teologie nie en kwalifiseer dit nie vir opname in die teologiese ensiklopedie nie (Van Zyl 1973:150).

Die godsdiensfilosofiese ontwerp waarmee hy hom identifiseer, vind hy by Emil Brunner: Godsdiensfilosofie is enersyds die plek waar die teologie die verskynsel van die godsdiens vir homself uitmaak en daarmee in gesprek verkeer, en

andersyds met die filosofie in gesprek verkeer. Sentrale vraagstellings is die bepaling van die verhouding tussen openbaring en godsdiens, openbaringswaarheid en algemene waarheidsbewussyn (Van Zyl 1973:152).

Weliswaar het Brunner waarskynlik aan 'n vak in die dogmatiese groep gedink toe hy sy *Religionsphilosophie evangelischer Theologie* geskryf het. Van Zyl het besef dat die gesprek met die filosofie, soos in die geval van Barth se *Kirchliche Dogmatik*, ensiklopedies by Dogmatiek tereg kon kom. Die feit dat Dogmatiek egter nie so deur sy kollega, prof BJ Engelbrecht, aangebied is nie, was des te meer rede waarom hy Godsdiensfilosofie so kon aanbied.

Die eerste plig van Godsdiensfilosofie sou dus wees om 'n *theologia religionis* uit te werk, die hoogtepunt van 'n godsdienswetenskap binne teologiese verband. Prof van Zyl het die term *theologia religionis* nie gebruik nie, maar dit is waarop hierdie aspek van sy beskouing van Godsdiensfilosofie neergekom het.

> ... (Dit is - PJ vd M) nodig dat 'n mens die stuk geesteswêreld wat deur godsdiens ... bepaal word, goed sal ken en verstaan. Ons bedoel nie verstaan in die fenomenologiese sin nie, maar in teologiese sin, dit wil sê in die lig van die openbaring (Van Zyl 1973:154).

In sy beskouing van godsdiens is hy geheel en al Barthiaans. Hy werk met die onderskeid tussen godsdiens en evangeliese geloof. Godsdiens is niks meer as 'n kulturele verskyningsvorm nie. Dit is van die mens, 'n menslike en tydelike poging om na die ewige en goddelike waarheid te reik. Geloof in God soos geopenbaar in sy Seun is 'n wonderlike en mistieke werklikheid wat nie die resultaat van ons inisiatief en vermoë is nie. In die wese van die saak gaan geloof terug op 'n lewende verhouding met God soos geopenbaar in sy Seun, 'n verhouding wat deur Hom geïnisieer is. Geloof is egter nie iets wat op ons afgedruk word nie, want dit is ook ons antwoord op God se Woord.

Prof van Zyl vereenselwig hom so sterk met die Barthiaanse posisie dat hy selfs neig om die woord 'godsdiens' te vermy wanneer hy op enige wyse na die kerk of na die Christenheid verwys. In hierdie opsig was hy meer rigoristies as sy voorganger, prof HP Wolmarans (self iemand met waardering vir die Dialektiese Teologie), wat gemeen het dat daar tussen 'godsdiens' en 'religie' onderskei kan word en dat 'godsdiens' binne kerklike en Christelike kader wel bruikbaar was. Dit moet toegegee word dat so 'n onderskeid ietwat kunsmatig en onsemanties is. Wanneer sy standpunt oor volkskerk en inheemswording (soos hieronder bespreek) in aanmerking geneem word, val sy vermyding van die term 'godsdiens' in die verband van die kerk nogtans vreemd op.

Die Barthiaanse onderskeid tussen godsdiens en geloof is vir prof Van Zyl niks minder as 'n godsdiensteologiese paradigma nie. Wanneer daar ook al op enige manier toegegee word dat godsdiens en geloof as uitwisselbare begrippe gebruik kan word, word die poorte oopgegooi vir godsdiensteologiese relatiwisme. Die kernsaak is die absolute uniekheid van Jesus Christus en sy openbaring van God se wese. 'Geloof' het slegs betekenis as dit na Hom verwys. W Cantwell Smith moet toegegee word dat geloof as godsdiensfenomenologiese saak geen unieke verskynsel is nie. Dit gaan egter nie daarom dat godsdiens en geloof as verskynsels met mekaar vergelyk word nie en wie Barth so verstaan, het hopeloos misgetas.

Dat die *theologia religionis* een van die fundamentele sake in die teologie is, word geïllustreer deurdat teologie en kerk dan beskryf word as sake wat hulle uitgangspunte nie in die Christelike godsdiens neem nie, maar in openbaring en geloof (Van Zyl 1973 en op baie ander plekke).

Dit stel prof Van Zyl nie alleen in beginsel nie, maar hy leef dit ook uit. In 1942 behandel hy byvoorbeeld in die *Almanak* die vraag watter verantwoordelikheid die Kerk teenoor die volk het (Van Zyl 1942a). Eers vra hy: 'Wat is eintlik 'n volk?' Hierop bespreek hy die twee woorde wat in die Bybel gebruik word om 'volk' aan te dui:

* Die een woord word gebruik vir volkere van die wêreld bepaal deur ras, bloed en bodem.
* Die ander woord word uitsluitlik vir die volk van God, die kinders van die verbond gebruik. Dan skryf hy verder:

> Die roeping van ons Kerk teenoor ons volk kan geen ander wees nie as om aan die volk te verkondig wat haar roeping is in en deur Christus en dit alleen deur die prediking van die Evangelie volgens die Skrif. Die taak van ons Kerk (teenoor ons volk) is 'n sendingtaak .... Wanneer die eerste en hoogste verlange van elke lid van die volk is dat die hele volk van God mag wees, dan eers word die ware, Christelike, geheiligde nasionalisme gebore.

Dit moet in aanmerking geneem word dat hierdie woorde geskryf is in 'n tyd toe nasionalisme onder Afrikaners in 'n hoogbloei verkeer het en allerweë en sonder meer as 'n deug beskou is. Hoewel 'burgerlike godsdiens' eers in die sewentigerjare 'n modewoord geword het, het Van Zyl toe al die gevaar van so iets aangevoel en op hierdie duidelike wyse daarteen gewaarsku. Dieselfde onderskeiding kom ook in baie ander artikels na vore (bv Van Zyl 1941, 1942b, 1951, 1951-52, 1953 ens).

Dit wil egter nie sê dat hy volksheid as 'n onbelangrike saak beskou het nie. Dit is bekend dat prof Van Zyl 'n vername rol gespeel het in die formulering van die *Herderlike Skrywe* wat na die Algemene Kerkvergadering van 1973 uitgegee is. Die sterkste argument wat nog in die Nederduitsch Hervormde Kerk gebruik is om die volkskerk en Artikel III te verdedig, tref ons in hierdie skrywe aan. Aangesien dit 'n sinodale dokument is, sou dit verkeerd wees om dit sonder meer as 'n eksemplaar van sy teologiese denke te beskou.

Dit kan nogtans beweer word dat hy die evangelie en kerk allermins antiteties teenoor volk en kultuur sien. Trouens, evangelie en kerk wil die volk juis kersten en so red.

Dit vorm ook die basis van sy beskouing oor die inheemswording van evangelie en kerk. Dit geskied wanneer die evangelie deel geword het van die hart en gees van 'n volk en uitgedruk word in die taal en terme wat in so 'n kultuur leef. Die vorm en struktuur van 'n inheemse kerk is nie vooraf te voorspel nie, omdat dit die vrug van 'n lewende groeiproses is.

Kritici sou daarop kon wys dat hy hier veel nader aan Brunner as aan Barth staan en dat die afstand tussen godsdiens en geloof wat hy so sterk stel, hiermee enigermate onder druk kom.

Die 'gesprek met die godsdiens' sluit die gesprek met nie-Christelike godsdienste in. Van Zyl sou dit toegee, maar het by verskillende geleenthede sy teenkanting uitgespreek teen die gedagte dat so 'n intergodsdienstige gesprek in die plek van die sending kom (bv Van Zyl 1977). Die gedagte van 'n 'wyere ekumene' wys hy volstrek af as 'n moderne sinkretistiese neiging.

Die ander funksie van Godsdiensfilosofie (vlg die Brunner-model) is die 'gesprek met die filosofie'. Soos Barth het prof Van Zyl taamlike bedenkinge oor die plek van filosofie op teologiese werf gehad. Sommige van sy kritici het gevoel dat hy dit teen filosofie as sodanig het, maar dit is onwaarskynlik. Hy het dikwels die bestaansreg van filosofie en selfs 'n 'filosofiese godsdiensfilosofie' toegegee (soos in Van Zyl 1973:150). Hy het boonop raakgesien dat Barth in sy voortdurende gesprekvoering met filosofiese idees en standpunte 'n bepaalde status daaraan toegeken het.

Prof van Zyl was van mening dat Barth (wat die Godsdiensfilosofie skerp afgewys het) in sy *Kirchliche Dogmatik* 'n navolgbare model gebied het vir die godsdiensfilosofiese gesprek met filosofie wat Brunner bepleit het.

Die bedoeling van so 'n gesprek is om onnodige struikelblokke op die pad van die evangelie deur die wêreld uit die weg te ruim (Van Zyl 1973:154). Die boodskap en prediking van die evangelie word in gesprek met die filosofie op nuwe maniere gesê en uitgespel. Natuurlik waag enige iemand wat 'n evangeliese gesprek

met iemand buite die kerk aanknoop, heelwat. Die inherente waarheid van die evangelie en die getuienis van die Heilige Gees dra egter die gelowige gesprekvoerder.

Die gesprek het ook 'n eristiese aspek. Dit wil

> ... die weerstand, die besware en die bedenkings van die godsdienstige gevoel en van die 'hoogmoedige selfversekerde rede' (Brunner) teen die evangelie, wat altyd 'n prysgawe van alle menslike sekerhede eis, ten minste in hulle voorlopigheid en hulle twyfelagtigheid probeer onthul (Van Zyl 1973:154).

Prof van Zyl het Tillich se werke met belangstelling gelees. Hy het die 'korrelasiebenadering' van Tillich interessant gevind, maar gemeen dat die evangeliese teologie daardeur gevaar loop om aan die geesteswetenskaplike geleerdheid (en so aan die natuurlike teologie) uitgelewer te word. Tillich stel dat filosofie en teologie in die laaste instansie om dieselfde saak gaan, naamlik 'ultimate being'. Daarom is filosofie wat gehoorsaam is aan die universele logos, in harmonie met teologie wat gehoorsaam is aan die Logos wat vlees geword het. Hy stel die volgende vrae aan Tillich:

* As Tillich God die grond van die syn noem, staan dit in spanning met die Bybelse gedagte dat God die Skepper van die syn is. Tillich se denke moet uiteindelik na panteïsme voer. Dit is interessant dat Tillich teen die einde van sy lewe dan ook 'n groot respek vir die Boeddhisme ontwikkel het.

* Deur Logos en logos gelyk te stel, word afbreuk gedoen aan die persoon en mensheid van Christus. Die evangelis Johannes interesseer hom nie in 'n idee nie, maar slegs in die konkrete Logos wat vlees geword het. Tillich verleen 'n skynerkenning aan die ware Logos, want sy skema ontneem Hom sy goddelike werklikheid en maak van Hom 'n idee wat maklik ingepas kan word in filosofiese konstruksies.

* Sal die filosofie, soos voorsien in die ontwerp van Tillich, bereid wees om hom van die teologie te laat leer in die beantwoording van vrae? Die vermoede is nee! Filosofie sal wil meespreek en uiteindelik die teologie wil laat buikspreek (Van Zyl 1978).

Prof van Zyl het nogtans aanvoeling vir die klassieke vraag na die aard en plek van teologie binne die kader van die geleerdheid. Teen die einde van sy loopbaan het hy die moontlikheid van 'n Christelike filosofie (buite die Fakulteit Teologie) skoorvoetend begin toegee, wat moontlik daarop dui dat hy die verband tussen teologie en die geesteswetenskap op meer as een vlak aangevoel het en ingesien het dat dit verkeerd is om die geleerdheid en die wetenskap aan sekularistiese denkwyses en waardes prys te gee. Hy het egter nie die vraag hanteer waarom teologie in die Westerse tradisie hom konsekwent in die geleerdheid tuismaak en of die verband daarmee 'n prakties/pragmatiese, 'n bloot historiese of dalk 'n histories-simbiotiese verband is nie. Dit is 'n vraag wat deur die metodologiese herbesinning van teoloë ná Brunner, Barth en Tillich na vore gebring word en maak deel uit van 'n fase wat as 't ware ná Van Zyl kom. Die vermoede bestaan egter dat die paradigma van sy teologiese denke (met enkele aanpassings hier en daar) dit ook sou kon hanteer. Barth demonstreer byvoorbeeld in sy voortdurende *Auseinander setzungen* met die filosofie dalk 'n relasie tussen teologie en geleerdheid wat meer as toevallig of histories is. In sy denke oor die inheemswording van kerk en teologie kom prof Van Zyl ook baie na daaraan om hierdie vraagstelling te hanteer.

Die Godsdiensfilosofie interesseer hom ook in die lewensbeskoulike tendense van sy tyd. Die sestigerjare het die opkoms gesien van historiesgeïnteresseerde teologieë, waarvan die belangrikste sekerlik die sogenaamde 'heilshistoriese teologie'. Prof Van Zyl het ekstensief hieroor nagelees en stel die denke van teoloë soos Gogarten, Berkhof, Van Leeuwen, Cox en andere bekend in 'n voordrag voor die Predikantevergadering en artikels in *Die Hervormer* en die *Hervormde Teologiese Studies*. Hy het gestel dat iets soos sekularisasie in sy grootste historiese ontwikkelingsverband gesien moet word en dat die aandeel van die kerk en sy verkondiging daarin nie misgekyk moet word nie. Die opkoms van sekularisasie in die verskillende lewensterreine is nie die doodsklok vir die kerk nie, maar juis een van die gevolge van die kerk se verkondiging. Dat dit groot en nuwe uitdagings aan die kerk gaan stel, is duidelik, maar dit kan net so wel daartoe lei dat die kerk opnuut ontdek dat sy wese nie daarin geleë is dat hy 'n godsdienstige gemeenskap is nie, maar 'n evangeliese geloofsgemeenskap. Om kerk in 'n gesekulariseerde wêreld te wees, beteken dat nuwe dimensies van kerkwees en gelowige gehoorsaamheid na vore kan kom.

Prof van Zyl se beskouing van Godsdiensfilosofie kan dus soos volg saamgevat word. Dit moet die grensgebied tussen die teologie enersyds en die godsdiens, kultuur en geleerdheid andersyds patrolleer en help toesien dat die wisselwerking wat voortdurend in hierdie area plaasvind, nie daartoe lei dat die teologie van sy eie aard en roeping vervreemd raak nie. Godsdiens, kultuur en geleerdheid maak van

die belangrikste groothede van ons wêreld uit en 'n aktuele teologie kan nie vermy om voortdurend daarmee in gesprek te wees, homself daaroor en daarteenoor te verantwoord en die implikasies van die evangelie daarvoor uit te spel nie. Godsdiensfilosofie is nie alleen vanweë sy aard en roeping betrokke by hierdie aktiwiteite nie, maar is ook van al die teologiese vakke die beste toegerus om as onderskeier van geeste in hierdie area diens te doen.

Prof van Zyl se deurdagte styl van teologiebeoefening kom ook duidelik na vore in sy aanbieding van Sendingwetenskap. Op sy rustige en wyse manier doen hy baie in publikasie en optrede om 'n meer gunstige gesindheid in die Nederduitsch Hervormde Kerk teenoor sending te laat posvat. Hy stel baie belang in die kwessie van inheemswording van kerk en geloof en hy lewer 'n belangrike bydrae in die prinsipiële deurdink van kerk, verbondskerk, vrye kerk en volkskerk.

Prof van Zyl se teologiese invloed strek verder as die vakgebied waarvoor hy uiteindelik verantwoordelikheid moes aanvaar. Soos reeds genoem, wy hy hom vroeg in sy predikantsloopbaan aan 'n studie oor Skrifbeskouing wat uiteindelik in verskeie publikasies gedurende die veertigerjare uitgeloop het. Dr Joh Dreyer stel in die voorwoord van *Die Boek van alle boeke* dat wat aangebied word, nie die Skrifbeskouing van die Nederduitsch Hervormde Kerk is nie, maar van Karl Barth. Tog het Van Zyl se eie Skrifbeskouing ook reeds in die betrokke publikasie na vore gekom. Dit blyk uit 'n reeks opvolgartikels gedurende 1969 in *Die Hervormer* (Jaargang 60) en die publikasie wat daaruit voortgevloei het (*Ken jy die Bybel?*) waarin hy dieselfde onderwerp behandel, nou as die vrug van deurleefde nadenke en in die lig van resente navorsing en standpunte (en hierdie keer sonder die versigtige kwalifikasie van 'n dr Dreyer). In 'n tyd toe 'n prekritiese fundamentalistiese Skrifgebruik algemeen gangbaar was in die Afrikaanse kerke en teologie (veertigerjare), stel Van Zyl 'n Skrifbeskouing wat die moderne Bybelwetenskap in 'n groot mate geantisipeer en verdiskonteer het. Baie van die vrae wat vandag weer in die Nederduitsch Hervormde Kerk geopper word, het hy toe al deurgedink en op sy rustige wyse uiteengesit. Die stelling kan trouens gemaak word dat dit op daardie stadium ook stilswyend aanvaar is as die standpunt van die Kerk. Dit blyk dat prof Van Zyl ook in hierdie belangrike saak baanbrekerswerk verrig het.

Prof van Zyl se loopbaan as teoloog kan nie losgemaak word van sy diepgelowige lewenshouding nie. Teologie word vir hom nie anders gemotiveer as deur die geloof in die God van die evangelie nie. Dit is uiteindelik 'n naïewe geloof, selfs vir hom wat deur die loutervuur van die kritiese geleerdheid gegaan het - 'n postkritiese geloofsnaïwiteit dus. Geloof kan nie geanker word aan of geverifieer word deur 'n objektief-heilige boek of instellings nie, maar leef uit die daaglikse ontmoeting met God Drie-enig. Hy is die laaste Regter oor menslike bouwerk en

'prestasies'. Prof Van Zyl het geen erg daaraan gehad om sy 'merk' in die teologie te maak nie en bejeën dergelike ego-toere as tekens van onvolwasse geloof.

Wanneer deur sy lys van publikasies gekyk word, val dit op dat hy hoofsaaklik vir 'n kerklike leserskring geskryf het en dat hy nie juis in vakgenootlike gesprekvoering betrokke geraak het nie. Dit is in ooreenstemming met sy algemene houing: allereers in diens van die Kerk en daarna teoloog. Dit wil nie sê dat hy op vakgenootskaplikheid neergesien of negatief daarteenoor ingestel was nie. Hy was oor jare heen eenvoudig so betrokke by die lewe en werk van die Kerk dat daar min tyd vir vakgenootlike verkeer oor was.

Teologie word ook nie onafhanklik van die kerk bedryf nie, omdat teologie se roeping dié van dienskneg en nie van koning is nie. Dit kan nie 'n doel op sigself wees nie, slegs 'n implement in die opbou van die wingerd. Prof Frans van Zyl sou heeltemal gelukkig wees as hy maar net 'n nederige arbeider in hierdie wingerd genoem kon word.

4. KERKLIKE RADE EN KOMMISSIES

Die rade en kommissies waarvan prof Van Zyl lid was, is in kronologiese volgorde die volgende:

Kommissie vir Jeugwerk:
Lid 1941-1945.

Sendingraad
Hy was ononderbroke lid van die raad vanaf 1946 tot 1970 (met vorige benamings hieronder aangedui). Hy tree ook vir meer as 'n dekade op as die sekretaris van die Raad.

Kommissie vir Evangelisasie
Lid 1946-1951.

Raad vir Arbeid onder Nie-Christelike Volke
Lid 1952-1961.

Raad vir die Kerstening van Nie-Christelike Volke
Lid 1962-1964.

Sentrale Raad vir die Kerstening van die Heidene
Lid 1965-1970. 'n Nuwe bedeling tree na hierdie datum in werking waarvolgens die Raad hoofsaaklik uit die ringsuperintendente vir sending saamgestel word.

Redaksie van *Die Hervormer*
(Tot 1951 bekend as die 'Kommissie van Die Hervormer').
Ononderbroke lid 1949-1986. Vanaf 1981 tree hy op as voorsitter. Met die aftrede van ds Joh Dreyer tree hy as tussentydse redakteur op vir uitgawes 67/8-67/12 (Oktober 1976-Maart 1977).

Kuratorium
Lid 1955-1957. Adviserende lid 1960-1978.

Kommissie van die Algemene Kerkvergadering
Lid 1957-1959. Wanneer hy in 1960 die leerstoel aanvaar, word hy verplig om sy posisie in die Kommissie prys te gee. Die teologiese professore is op daardie stadium nie toegelaat om as lede van die Kommissie te dien nie. Hy word in 1973 (na verandering van genoemde bepaling by 'n vorige vergadering) verkies as onder-oorsitter en dien in dié hoedanigheid tot 1983.

Algemene Diakonale Raad
(Ook verskillende benamings).
Diakonale Raad. Lid 1958.
Raad vir die Barmhartigheidsdiens. Lid 1971-1979. Voorsitter 1975-1979.
Algemene Diakonale Raad. Lid en voorsitter 1980-1983.

Raad vir Belydenis en Liturgiese Geskrifte
Lid 1960-1978. Dikwels voorsitter.

Redaksie van die *Hervormde Teologiese Studies*
Lid 1960-1978.

Raad vir Regsadvies
Lid 1965-1983.

Redaksie van die *Bybelse Dagboek*
Lid 1968-1973.

Kommissie vir die Gesprek met die Susterkerke
(Tot 1973 bekend as 'Kommissie vir Gesprek met Ander Kerke').
Lid 1971-1983. Vanuit hierdie Kommissie is hy vir dieselfde tydperk lid van die Tussenkerklike Kommissie. By geleentheid tree hy op as voorsitter van die Tussenerklike Kommissie.

Werkgroep Apostolaat
Sameroeper en voorsitter 1974-1983.

Studiekommissies en spesiale studies
Hy dien op verskeie studiekommissies. Hy skryf of help skryf etlike studierapporte vir sinodale rade, waarvan 'n sekere deel ongepubliseerd.

5. PUBLIKASIES

Boeke of pamflette

1948. *Die Boek van alle boeke: Ons Bybel*. Kaapstad-Pretoria: HAUM/De Bussy. (Hierdie boek bevat artikels wat in *Die Hervormer* van 21 April 1944 - 22 Januarie 1945 verskyn het.)

1964. *Die Nederduitsch Hervormde Kerk en Vrymesselary*. Pretoria: HAUM.

1972. *Vrymesselary*. Kaapstad-Pretoria: HAUM. ('n Hersiene tweede uitgawe van bogenoemde).

1972. *Waarom is ek lidmaat van die Kerk? My geloofsbelydenis*. Pretoria: HAUM.

1974. *Doop en huwelikskategese*. Kaapstad-Pretoria: HAUM.

Dele van boeke of pamflette

s a. 'n Boek; die ganse Heilige Skrif; die kanonieke boeke van die Ou - en Nuwe Testament; die Boek van die Kerk, in Van Zyl, FJ (red), s a. *Ken jy die Bybel? Sy boodskap*, 5-30. Pretoria-Kaapstad: HAUM. (Hierdie hoofstukke bevat artikels wat in *Die Hervormer* 60/4-60/12, 1969-1970 verskyn het.)

1975. Christelike Wetenskap, in *Rondom die gewetensklousule*. Drie voordragte deur JP Oberholzer, FJ van Zyl en JGM Dreyer (sr). Pretoria: HAUM.

1973. Godsdienswetenskap en godsdiensfilosofie, in Eybers, I (red), *Inleiding in die teologie*, hfst 8. Pretoria: NG Kerk-Boekhandel.

1977. Moderne Satanisme, in Swart, WH, *Satanisme*, 12-21. Kaapstad-Pretoria: HAUM.

1982. Halsoorkop keuses, in *Venster op die huwelik*, 48-53. Potchefstroom: PU vir CHO.
1983. Wat is egskeiding? in Loader, JA, *Een plus een is een*, 63-72. Pretoria: Kital.
1988/9. Die volkskerk teenoor die vrye-kerk, in Botha, SJ (red), *Belydende volkskerk*. Pretoria: Kital.

Artikels in die *Hervormde Teologiese Studies*
1944. Skrifbeskouing van Karl Barth. *HTS* 1/3, 124-135. (Voordrag gelewer voor die Predikantevergadering.)
1954. 'Christian Beacon'. *HTS* 10/3, 132-143.
1959. Die Teologie van die Woord en die figuur van die Onmiddelike. *HTS* 15/2, 3 & 4, 149-159.
1962. Trojaanse perd in die Christelike teologie. *HTS* 18/1 & 2, 1-11.
1963. Vrymesselary teologies beoordeel. *HTS* 19/1 & 2, 47-57.
1965. Ekumene: Inhoud en grense van die begrip. *HTS* 21/2 & 3, 60-66.
1966. Studie van die godsdiens. *HTS* 22/4, 122-133.
1967. Agtergronde van die Ekumeniese Beweging. *HTS* 23/2, 33-43.
1967. Reformatoriese verkondiging en hedendaagse mensbeskouing. *HTS* 23/3, 113-125.
1968. Sekularisasie - 'n prinsipiële behandeling. *HTS* 24/3, 113-127.
1970. Sendingperspektiewe in Gen 1-11. *HTS* 26/1 & 2, 54-62.
1972. Die sendingtaak van die kerk: 'n Prinsipiële behandeling. *HTS* 28, 173-182.
1974. Blik op die lede van die ou Fakulteit. *HTS* 30/3 & 4, 183-190.
1975. Pastorale bearbeiding van die geskeies. *HTS* 31/3 & 4, 147-153.
1976. Boodskap van Nicea. *HTS* 32/1 & 2, 76-84.
1976. Stem van die kerk in die wêreld. *HTS* 32/1 & 2, 85-96.
1976. Bekering van die heiden. *HTS* 32/3 & 4, 192-197.
1978. Die betekenis van die filosofie vir die teologie volgens Karl Barth en Paul Tillich. *HTS* 34/3, 59-66.
1979. Garisma van die spreek in tale (glossolalie). *HTS* 35/3 & 4, 48-53.
1979. Calvyn en die ekumene. *HTS* 35/1 & 2, 76-87.

Artikels in die *Almanak*
1942. Ons Kerk en ons volk. *Almanak* 36, 58-62.
1944. Nogeens kerkvereniging. *Almanak* 38, 43-46.
1954. Die huidige stand van ons sendingwerk in Natal. *Almanak* 48, 66-67.
1972. TF Dreyer (Thom). *Almanak* 66, 46-47.

1973. Jesus Christus is gister en vandag dieselfde en tot in ewigheid (Heb 13:8). *Almanak* 67, 10-15. (Rede gehou by die eeufees van Zeerust-gemeente 1971.)
1975. Prof dr Sarel Petrus JJ van Rensburg. *Almanak* 69, 47-48.
1978. Kerkvereniging of samewerking. *Almanak* 72, 23-26.
1979. Verlede, hede en toekoms van die gesprek oor die eenheid van die kerk deur die Tussenkerklike Kommissie van die drie Afrikaanse kerke. *Almanak* 74, 18-21.
1987. Mev Snaps Huyzers (nou mev Van Deventer). *Almanak* 81, 58-59.

Artikels in *Die Hervormer*
1941. Verontrustende tekens. *Die Hervormer* 32/76, 15-17. (Teen neigings in die kerk vir volksbelange of politieke aspirasies in te span.)
1942. Oordenking - 1 Kor 15:57. *Die Hervormer* 33/2, 2-3.
1942. Die Kerk aan die ekonomiese front. *Die Hervormer* 33/7, 10-11.
1942. Oordenking - Hand 16:30-31. *Die Hervormer* 33/8, 2-3.
1943. Kersgedagtes. *Die Hervormer* 34/10, 13-14.
1944. Die Boek van alle boeke: Ons Bybel (1). Inleiding. *Die Hervormer* 35/2, 6.
1944. Die Boek van alle boeke: Ons Bybel (2). Die inhoud van die Bybel. *Die Hervormer* 35/3, 13.
1944. Die Boek van alle boeke: Ons Bybel (3). Mensewoord en Gods Woord. *Die Hervormer* 35/4, 7-8.
1944. Die Boek van alle boeke: Ons Bybel (4). Die eenheid van die Bybel. *Die Hervormer* 35/5, 4-5.
1945. Die Boek van alle boeke: Ons Bybel (5). Die Bybel en die verkondiging. *Die Hervormer* 35/11, 6-7.
1946. Oujaar. *Die Hervormer* 37/10, 3-4.
1947. Oordenking - 2 Kor 5:10. *Die Hervormer* 37/12, 2.
1948. Die komende Algemene Kerkvergadering. *Die Hervormer* 39/1, 4-5.
1948. 'n Groot teoloog oor die Christelike doop. (K Barth). *Die Hervormer* 39/9, 10.
1949. 'n Groot teoloog oor die Christelike doop. (Deel 2). *Die Hervormer* 39/11, 8.
1949. Kritiek op die doopsleer van Karl Barth. *Die Hervormer* 40/8, 5.
1950. Verstaan ek my doop? (Deel 1). *Die Hervormer* 41/4, 1.
1950. Verstaan ek my doop? (Deel 2): My doop ... 'n gedurige verpligting teenoor God. *Die Hervormer* 41/5, 8.
1950. Verstaan ek my doop? (Deel 3): Ons en ons kinders. *Die Hervormer* 41/7, 6.
1950. Oordenking - Sag 9:9. *Die Hervormer* 41/8, 3.
1950. Die heilige nagmaal (Deel 1): Tafel, brood en beker. *Die Hervormer* 41/9, 7.
1951. Die heilige nagmaal (Deel 2): 'n Fees van danksegging. *Die Hervormer* 41/10, 4.

1951. Die heilige nagmaal (Deel 3): Die tafel van gemeenskap. *Die Hervormer* 41/12, 12.
1951. Die klein opkomsie. *Die Hervormer* 42/6, 6.
1951. Ek glo ... 'n kerk (Deel 1): Die kerk ... 'n wonder. *Die Hervormer* 42/8, 5,8.
1952. Ek glo ... 'n kerk (Deel 2): Die mens in die kerk. *Die Hervormer* 42/11, 4.
1952. Ek glo ... 'n kerk (Deel 3): Die kerk en die sending. *Die Hervormer* 42/12, 4.
1952. Oordenking - 2 Kor 1:22. *Die Hervormer* 43/2, 3.
1952. Die Raad vir Evangelisasie van Nie-Christelike Volke besoek die sendingveld in Soeloeland. *Die Hervormer* 43/2, 7.
1952. Die sekretaris van die Wêreldraad van Kerke, dr WA Visser 't Hooft, spreek die Randse Predikante-Broederkring toe. *Die Hervormer* 43/3, 1.
1953. Dr Pradervand besoek ons land. *Die Hervormer* 43/10, 11.
1953. Werksaamhede van die Raad vir Evangelisasie van Nie-Christelike Volke gedurende die jaar 1953. *Die Hervormer* 43/11, 9.
1953. Roeping en taak van die Kerk vandag. *Die Hervormer* 43/12, 1.
1953. Die amp van die diakensamp. *Die Hervormer* 44/1, 9. ('n Verwerking van 'n voordrag gelewer by 'n diakensvergadering in die Ring van Johannesburg.)
1954. Hierdie verlossing ... is dit die ware? *Die Hervormer* 44/12, 13,15. (Reaksie op Potgieter, FJM 1953. Verlossing. Bloemfontein: SACUM. Potgieter repliseer in die volgende nommer.)
1954. Oproep om fondse vir die uitbreiding van die evangelie in die heidenwêreld. *Die Hervormer* 45/7, 19.
1955. Vrouerubriek. Die evangelie aan die heidene 1: Waarom? *Die Hervormer* 46/3, 10-11.
1955. Vrouerubriek. Die evangelie aan die heidene 2: Deur wie? *Die Hervormer* 46/4, 5,16.
1955. Die Kerk in die krisis van die huidige tydsgewrig. *Die Hervormer* 46/4, 14-15, 22.
1955. Vrouerubriek. Die evangelie aan die heidene 3: Hoe? *Die Hervormer* 46/5, 5.
1955. Vrouerubriek. Die evangelie aan die heidene 4: Besware en bedenkinge. *Die Hervormer* 46/6, 18.
1955. Wyle Jan (Gentleman) Heyneke. *Die Hervormer* 46/8, 13.
1956. Oproep om steun vir die evangelisasie van die nie-Christelike volke. *Die Hervormer* 47/2, 7.
1960. Die Sondag. *Die Hervormer* 50/10, 18-19.
1962. Kerk en wêreld (1): Inleiding. *Die Hervormer* 53/2, 21-22.
1962. Kerk en wêreld (2): Die situasie van die kerk. *Die Hervormer* 53/4, 8.
1962. Kerk en wêreld (3): Die situasie van die kerk. *Die Hervormer* 53/5, 5.

1962. Kerk en wêreld (4): Die situasie van die kerk. *Die Hervormer* 53/6, 6-7.
1962. Kerk en wêreld (5): Die situasie van die kerk. *Die Hervormer* 53/7, 4.
1962. Kerk en wêreld (6): Die situasie van die kerk. *Die Hervormer* 53/8, 6-7.
1962. Kerk en wêreld (7): Die situasie van die kerk. *Die Hervormer* 53/9, 4.
1963. Kerk en wêreld (8): Die aksie van die kerk. *Die Hervormer* 53/10, 11.
1963. Kerk en wêreld (9): Die aksie van die kerk. *Die Hervormer* 53/11, 7.
1963. Sondag (1) *Die Hervormer* 54/9, 27.
1964. Sondag (2): Vrye dag van vreugde. *Die Hervormer* 54/10, 4,22-24.
1964. Kinder- en volwassedoop. *Die Hervormer* 55/9, 17.
1965. Kinder- en volwassedoop. *Die Hervormer* 55/10, 8-9.
1965. Die Vrymesselary. *Die Hervormer* 56/9, 8-10.
1966. Windhoek vier fees. *Die Hervormer* 57/5, 12.
1967. Ons wêreld vandag (1). *Die Hervormer* 57/10, 5.
1967. Ons wêreld vandag (2): Die wetenskaplike en tegnologiese rewolusie. *Die Hervormer* 57/11, 12.
1967. Ons wêreld vandag (3): Sekularisasie. *Die Hervormer* 57/12, 11.
1968. Oordenking - Ef 1:20,21. *Die Hervormer* 59/2, 3. (Hemelvaartdiens tydens die Algemene Kerkvergadering).
1969. Die Bybel - 'n boek. *Die Hervormer* 60/4, 16. (Reaksie op Potgieter, FJM 1953. Verlossing. Bloemfontein: SACUM. Potgieter repliseer in die volgende nommer.)
1969. Die Bybel - 'n boek. *Die Hervormer* 60/6, 7. (Artikelreeks: Die Bybel 1).
1969. Die Bybel - 'n boek. *Die Hervormer* 60/6, 7. (Artikelreeks: Die Bybel 1).
1969. Die ganse Heilige Skrif. *Die Hervormer* 60/7, 6. (Artikelreeks: Die Bybel 1).
1969. Die ganse Heilige Skrif. *Die Hervormer* 60/8, 6. (Artikelreeks: Die Bybel 1).
1969. Al die kanonieke boeke. *Die Hervormer* 60/9. (Artikelreeks: Die Bybel 3).
1970. Al die kanonieke boeke - Ou - en Nuwe Testament. *Die Hervormer* 60/10, 5. (Artikelreeks: Die Bybel 3).
1970. Boek van die Kerk. *Die Hervormer* 60/11, 9. (Artikelreeks: Die Bybel 4).
1970. Boek van die Kerk. *Die Hervormer* 60/12, 5. (Artikelreeks: Die Bybel 4).
1971. Prof FJ van Zyl oor buitekerklikheid. *Die Hervormer* 61/10, 14-15.
1971. Die Bybelse agtergrond van die Kerk se barmhartigheidsdiens. *Die Hervormer* 62/5, 15-18.
1974. Die vrou is die barometer van die volk se moraal. *Die Hervormer* 65/9, 24-25.
1975. Hierdie boodskap vertrou ek aan jou toe. *Die Hervormer* 66/1, 8-9. (Rede gehou by die legitimasie van teologiese studente op 28 November 1974.)
1975. Begrafnisrede ds Abr Ras. *Die Hervormer* 66/9, 7-8.

1976. By die beëindiging van die redakteurskap van ds Johannes Dreyer. *Die Hervormer* 67/7, 3-4.
1976. Advent in 'n kommervolle tyd. *Die Hervormer* 67/8, 2. (Redaksioneel).
1976. Kersfees by die kruispad. *Die Hervormer* 67/9, 2-3. (Redaksioneel).
1977. Geloofsvertroue vir die nuwe jaar. *Die Hervormer* 67/10, 2. (Redaksioneel).
1977. Die Afrikaanse susterkerke. *Die Hervormer* 67/11, 2, 16. (Redaksioneel).
1977. Die Hervormer betree 'n nuwe era. *Die Hervormer* 67/12, 2. (Redaksioneel).
1977. Dialoog met die Marxisme? *Die Hervormer* 68/1, 6.
1977. Hedendaagse denke oor die sending het die spoor byster geraak. *Die Hervormer* 68/2, 2.
1977. Kommentaar. Die Nuusbrief, bylaag tot *Die Hervormer* . November. (Op regeringsverbod van sekere koerante/tydskrifte, soos *Pro Veritate*, en sekere organisasies).
1979. Laat die Kerk kerk wees. *Die Hervormer* 71/3, 4.
1979. Kerk en letterkunde: Enkele regstellings. Die Nuusbrief, bylaag tot *Die Hervormer* . Augustus.
1981. Karl Barth se nagedagtenis bly lewe. *Die Hervormer* 73/4, 16.
1981. Ons moet ons vir die koninkryk beywer. *Die Hervormer* 73/8, 1, 3.
1981. Uitsprake is veralgemenings en onwetenskaplik. *Die Hervormer* 73/7, 4. (Reaksie teen JA Loader. Loader repliseer in 73/9).
1983. 'n Huldeblyk: Wyle prof dr JI de Wet. *Die Hervormer* 75/3, 1, 3.
1984. 1984 teen die agtergrond van 1983. *Die Hervormer* 75/10, 1.
1984. Die redakteurskap van die tweelingbroers. *Die Hervormer* 76/2, 1.
1985. Pinkster - fees van die Woord. *Die Hervormer* 77/3, 8.
1985. Die Duiwel, 'n oorwonne mag. *Die Hervormer* 77/6, 3.
1987. Stemming word só teen Hervormde Kerk geskep. *Die Hervormer* 78/12, 1.
1987. Verontrustende aksente in eietydse prediking en kerklike denke. *Die Hervormer* 79/2, 4. (Redaksioneel).

Ander publikasies

1976. Die Onse Vader (1): Ons Vader wat in die hemel is. *Die Christelike Vrou* 33/7, April, 4.
1976. Die Onse Vader (2): Laat u Naam geheilig word. *Die Christelike Vrou* 33/8, Mei, 6.
1976. Die Onse Vader (3): Laat u koninkryk kom. *Die Christelike Vrou* 33/10, Julie, 4-5.
1976. Die Onse Vader (4): Laat u wil op die aarde geskied, net soos in die hemel. *Die Christelike Vrou* 33/11, September, 3-4.

1976. Die Onse Vader (5): Gee ons vandag ons daaglikse brood. *Die Christelike Vrou* 33/12, Oktober, 3-4.
1976. Die Onse Vader (6): En vergeef ons ons oortredinge, soos ons ook die vergewe wat teen ons oortree. *Die Christelike Vrou* 33/13, November-Desember, 3-4.
1977. Die Onse Vader (7): En laat ons nie in versoeking kom nie, maar verlos ons van die Bose. *Die Christelike Vrou* 34/1, Januarie, 3-4.
1977. Ons Kerk se standpunt oor volkereverhoudings. *Jaarboek van die NHSV 1976-1977*, 26-31.
1978. Meer aktualiteit in die teologiese opleiding. *Hervormde Studenteblad* 2, 9-13.

Ander
1977. Mede-opsteller van die Voorwoord (oor die Christelike erediens) in die *Diensboek*.
Een van die wisselformuliere vir die bevestiging van die huwelik (in die huidige *Diensboek*) is deur hom opgestel.

Studies wat nie op publikasie uitgeloop het nie
1953. Die amp van die diaken. Berig in *Die Hervormer* 44/6, 8. (Voordrag tydens die spesiale Algemene Kerkvergadering, Augustus 1953, te Rustenburg).
1958. Die analogia entis. 'n Godsdiensfilosofiese ondersoek. Universiteit van Pretoria: Ongepubliseerde proefskrif. Promotor: Prof dr HP Wolmarans.
1960. Professorale intreerede. Universiteit van Pretoria.
1967. Die doop van die sektes en die erkenning daarvan deur die Kerk. Opdrag van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering (waarskynlik vir eie gebruik).
1968. Die inrigting van die erediens. Verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering (in samewerking met prof JI de Wet).
1969. Viering van kerklike feesdae. Opdrag van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

Literatuurverwysings
1941. Verontrustende tekens. *Die Hervormer* 32/76, 15-17.
1942a. Ons Kerk en ons volk. *Almanak* 36, 58-62.
1942b. Die Kerk aan die ekonomiese front. *Die Hervormer* 33/7, 10-11.
1951. Die klein opkomsie. *Die Hervormer* 42/6, 6.
1951-1952. Ek glo ... 'n kerk. *Die Hervormer* 42/8-42/12.
1953. Die roeping en taak van die Kerk vandag. *Die Hervormer* 43/12, 1.

1973. Godsdienswetenskap en godsdiensfilosofie, in Eybers, I (red), *Inleiding in die teologie*, hfst 8. Pretoria: NG Kerk-Boekhandel.
1977. Hedendaagse denke oor die sending het die spoor byster geraak. *Die Hervormer* 68/2, 2.
1978. Die betekenis van die filosofie vir die teologie volgens Karl Barth en Paul Tillich. *HTS* 34/3, 59-66.